

ағзадағы иммундық клетка реакциясының екі фазасы белгіленген: күшейу және бәсеңдеу фазаларының вакцинация жасаудың мерзімін анықтауда тәжірибелік маңызы зор.

***

Erkebaev T., Arbaev K., Kazyev Zh.

ROLE THE ZAGLOTOCHNYKH OF ALMONDS IN THE MECHANISM IMMUNOGENESIS OF DUCKS

Intensity of immunogenesis and level of synthesis of antibodies is defined by expressiveness makrofagalno plazmatsitarny reaction in lymphoid fabric. In immune cellular reaction favorably proceeding for an organism two phases are allocated: the increase and fading phase also has great practical value for definition of terms of introduction of vaccines.

ӘОЖ 632:082.14

Молдабаева Г.М., Заманбеков Н.А., Абсатиров Г.Г.

Қазақ ұлттық аграрлық университеті

ДӘРІЛІК ӨСІМДІКТЕР ҚОСПАСЫНАН ДАЙЫНДАЛҒАН ЖИЫНТЫҚТЫҢ БҰЗАУЛАРДЫҢ ЖІТІ БРОНХОПНЕВМОНИЯ АУРУЫ КЕЗІНДЕГІ ГЕМАТОЛОГИЯЛЫҚ КӨРСЕТКІШТЕРІНІҢ ДИНАМИКАСЫНА ӘСЕРІ

Мақалада шипалық қасиеті бар дәрілік өсімдіктер қоспасынан дайындалған жиынтықтың бронхопневмонияның жіті ағымымен ауырған бұзаулардың гематологиялық көрсеткіштеріне (эритроциттер, лейкоциттер, гемоглобин) әсері зерттелінген. Зерттеу жүргізу барысында алынған мәліметтер қолданылған өсімдіктер жиынтығының бақылау тобындағы топпен салыстырғанда гематологиялық көрсеткіштерге айтарлықтай қуаттандырып әсер ететіндігі анықталған. Қолданылған жиынтық лейкоцитоз құбылысын бәсеңдетеді, ал эритроциттер мен гемоглобиннің максималды жоғарылауы зерттеу мерзімінің 14-21-ші тәуліктерінде тіркелді.

Кілт сөздер Морфология, гематология, бронхопневмония, дәрілік өсімдік фитопрепарат, динамика.

Кіріспе Зерттеулер деректерінде ауылшаруашылық төлдерінің туылғаннан кейін әртүрлі себептермен ауруға шалдығып, өлім-жітімге ұшырайтындығы айтылады. Статистикалық деректер негізінде шаруашылықтарда жыл мезгілдеріне қарай бұзаулардың 10-15%-ы шығынға ұшырайтындығы айтылады.

Қазіргі таңда төлдердің тыныстану жүйесі ауруларына қарсы көптеген дәрі-дәрмектер, оның ішінде антибиотиктер, сульфаниламидтер, нитрофурандар және басқа да препараттар жиі қолданылады. Дегенімен олар экономикалық тұрғыдан өзіндік құны біршама қымбат, сонымен қатар жағымсыз әсерлері де жеткілікті. Осыны ескере отырып өзіндік құны арзан, әрі экологиялық тұрғыдан қауіпсіз дәрілік өсімдіктерді емдік мақсатта қолдану әлдеқайда тиімді, сонымен қатар Қазақстан аумағында шипалық өсімдіктердің қоры жеткілікті. Сондықтан қазіргі кезде дәрілік өсімдіктерге деген көзқарас жылдан-жылға артуда. Дәрілік өсімдіктерді емдік мақсаттарда қолдану әсіресе медицина практикасында жиі үрдіс алса, ал малдәрігерлігі саласында бұл мәселе әлі де толық шешімін таппай отыр [1,2,3,4,5].

Зерттеудің мақсаты

Осы мәселені еске ала отырып, біз алдымызға бұзаулардың бронхопневмония ауруын емдеу үшін шегіргүлден, ақ тауқалақайдан, аңдыздан, дәрілік жалбызтікеннен

және қызыл миядан (*althaea officinalis, glycyrrhiza, inula helenium, viola, urtica*) дайындалған жиынтықты қолдануда мақсат тұттық. Бұл аталған дәрілік өсімдіктер Қазақстан аумағының Батыс және Оңтүстік аймақтарында өте кең таралған. Қолданылған өсімдіктер құрамы антимикробты және қабынуға қарсы қасиеті бар гликозидтерге, эфир майларына, әртүрлі микро-макроэлементтеріне және т.б. заттарға өте бай болып келеді.

Зерттеу материалдары мен әдістері

Тәжірибе қою барысында бронхопневмонияның жіті ағымымен ауырған 10 бұзау алынды. Олар 5 бастан 2 топқа бөлінеді: тәжірибе және бақылау. Тәжірибе тобындағы бұзауларға дәрілік өсімдіктерден дайындалған жиынтық тәулігіне 3 рет 1:10 қатынасында жем-шөпке араластырып берілді, бақылау тобына антибиотиктер егілді.

Дәрілік өсімдіктер жиынтығы арнайы фармакотехнологиялық әдістер бойынша ҚазҰАУ «Клиникалық ветеринариялық медицина» кафедрасының лабораториясында орындалды. Қанның құрамындағы гематологиялық көрсеткіштер: эритроциттер, лейкоциттер жалпы қабылданған әдістер бойынша Горяев камерасында, гемоглобин Сали гемометрі көмегімен кафедра лабораториясында анықталды.

Гематологиялық көрсеткіштердің динамикасы 6 рет тексерілді: препаратты қолданғанға дейін және қолданғаннан кейін 5,7,14,21,28-ші тәуліктерде.

Зерттеу жұмыстары Алматы облысы Еңбекшіқазақ ауданына қарасты «Ұлан» жеке шаруа қожалығында, ал лабораториялық зерттеу жұмыстары ҚазҰАУ-нің «Клиникалық, ветеринарлық медицина» кафедрасының ғылыми зертханасында орындалды.

Тәжірибе Алатау тұқымына жататын бұзауларға қойылды және олар аналог принципі бойынша алынды (жасы, салмағы, азықтандырылуы бірдей).

Зерттеу нәтижелерін талдау Зерттеу жүргізу барысында алынған мәліметтер төмендегі кестеде келтірілген. Зерттеудің алғашқы күні зерттелінген көрсеткіштер тәжірибе және бақылау топтарында шамамен бір деңгейде болатындығы анықталды. Айтарлықтай өзгерістер зерттеудің 5,7,14,21 және 28-ші тәуліктерінде байқала бастады. Алынған мәліметтер негізінде бронхопневмониямен ауырған бұзауларда алғашқы тәуліктерде лейкоциттер деңгейінің айтарлықтай жоғары болатындығын көрсетті, яғни айқын лейкоцитоз құбылысы туындайды.

Қолданылған фитопрепараттың әсерінен тәжірибе тобындағы бұзауларда бақылау тобындағы бұзауларға және фондық көрсеткішпен салыстырғанда лейкоциттердің деңгейі зерттеу жүргізу тәуліктерінде біртіндеп төмендеп, ал зерттеу мерзімінің соңына қарай физиологиялық қалыпқа келетіндігін байқауға болады. Айталық, зерттеудің 5,7,14,21 және 28-ші тәуліктерінде лейкоциттердің концентрациясы фондық көрсеткішпен салыстырғанда тиісінше 11,5; 13,0; 14,4; 16,0 және 16,4%-ға дейін төмендейтіндігі анықталды, ал бақылау тобымен салыстырғанда зерттеудің жоғарыда аталған мерзімдерінде көрсеткіштер тәжірибе тобында тиісінше 11,3; 11,8; 12,3; 12,2; 12,1%-ға төмендейтіндігі тәжірибе жүргізу барысында белгілі болды [$P<0,01$; $P<0,05$].

Дәрілік фитопрепараттың әсерінен айтарлықтай өзгерістерді эритроциттердің динамикасынан да байқауға болады. Тәжірибе тобындағы бұзауларда олардың деңгейі зерттеу мерзімдерінде фондық мәліметпен салыстырғанда тиісінше 29,5; 36,1; 46,0 және 57,4%-дейін жоғарылайтындығы анықталды, ал бақылау тобындағы бұзауларда зерттеу мерзімдерінде эритроциттердің деңгейі салыстырмалы төмен болатындығы белгілі болды. Зерттеу мерзімдерінде бұл топта эритроциттердің концентрациясы шамамен $6,1 \pm 0,22 - 8,93 \pm 0,5 \times 10^{12/l}$ төңірегінде болды.

Тәжірибе тобындағы эритроциттердің концентрациясы бақылау тобындағы көрсеткіштермен салыстырғанда зерттеу мерзімдерінің 5,7,14,21 және 28-ші тәуліктерінде тиісінше 19,7; 18,6; 17,1; 14,3 және 10,1%-ға дейін жоғары болатындығы тәжірибе жүргізу барысында анықталды [$P<0,05$; $P<0,001$].

Сонымен қатар айқын өзгерістерді гемоглобиннің динамикасынан да байқауға болады. Фитопрепараттың әсерінен бронхопневмонияның жіті ағымымен ауырған бұзауларда гемоглобиннің деңгейі фондық көрсеткішпен салыстырғанда зерттеу мерзімінің 5,7,14,21,28-ші тәуліктерінде айтарлықтай жоғарылайтындығы анықталды және жоғарылау деңгейі тиісінше 6,3; 11,4; 15,7; 24,6 және 30,1%-ды құрады. Бақылау тобындағы бұзауларда гемоглобиннің деңгейі тәжірибе тобымен салыстырғанда біршама төмен болды. Бұл топта оның деңгейі фондық мәліметпен салыстырғанда жоғарыда аталған тәуліктерде тиісінше 3,7; 5,7; 10,6; 18,1 және 23,3%-ға дейін ғана жоғарылайтындығы анықталды [$P<0,01$; $P<0,05$; $P<0,001$].

Тәжірибе тобындағы бұзауларда гемоглобиннің деңгейі бақылау тобындағы бұзаулармен салыстырғанда жоғарыда аталған зерттеу мерзімдерінде тиісінше 2,6; 5,5; 4,8; 5,7%-ға дейін жоғары болатындығы анықталды [$P<0,01$; $P<0,05$, $P<0,001$].

Қорытынды Зерттеу барысында алынған мәліметтер шипалық қасиеті бар дәрілік өсімдіктер қоспасынан дайындалған жиынтықтың бұзаулардың жіті бронхопневмония ауруы кезінде қанның гематологиялық көрсеткіштеріне айтарлықтай қуаттандырып әсер ететіндігі дәлелденді.

Көрсеткіштер	Топтар	Зерттеу мерзімдері (тәулік)					
		0	5	7	14	21	28
Лейкоциттер, $\times 10^9/\text{л}$	Тәжірибе	13,3±0,41 ^x	11,5±0,52 ^{xx}	10,2±0,33 ^x	9,2±0,20 ^{xx}	8,3±0,32 ^x	8,1±0,44 ^x
	Бақылау	13,2±0,52	13,0±0,40 ^x	12,1±0,2 ^{xx}	11,3±0,3 ^{xxx}	10,1±0,2 ^x	9,8±0,5
Эритроциттер, $\times 10^{12}/\text{л}$	Тәжірибе	6,1±0,39	7,9±0,73 ^{xx}	8,3±0,34 ^x	8,9±0,46 ^{xx}	9,6±0,48 ^{xxx}	9,8±0,46 ^x
	Бақылау	6,1±0,22	6,6±0,35	7,0±0,44 ^x	7,6±0,51 ^{xx}	8,4±0,56 ^x	8,93±0,5 ^{xx}
Гемоглобин, г/л	Тәжірибе	70,2±2,2	74,6±2,31 ^x	78,2±3,12 ^{xx}	81,2±1,66 ^{xx}	87,5±2,64	91,3±2,33 ^{xxx}
	Бақылау	70,1±3,41 ^x	72,7±2,92	74,1±4,67	77,5±2,22 ^x	82,8±3,14 ^x	86,4±3,39
Ескерту:		^x P < 0,05 ^{xx} P < 0,01 ^{xxx} P < 0,001					
		x – бақылау тобымен салыстырғанда					

Кесте 1-Дәрілік өсімдіктер жиынтығының жіті бронхопневмониямен ауырған бұзаулардың гематологиялық көрсеткіштерінің динамикасына әсері, (M±m. n=10)

Литература

1. Гахниян Р., Асенов И. Лечение животных травами.-Алматы, 1988.
2. Кукенов М.К., Рахимов К.Д. и др. Лекарственные растения Казахстана и их использование.-Алматы, 1996.
3. Шәріпбаев Н.Ш. Пайдалы өсімдіктерді мал дәрігерлігінде қолдану.-Алматы, 1988.
4. Беффа М.Т. Лекарственные растения. Справочник. М.: 2005.-255 с.
5. Бирюков И.В. Влияние экстракта мать и мачехи на изменения показателей у белых мышей.-Материалы VII-межд. научно-практич. конф.-Сборник статей, Барнаул, 2012.-С.23-225.

Moldabaeva G.M., Zamanbekov N.A., Absatirov G.G.

IMPACT FEES MEDICINAL PLANTS ON HEMATOLOGY DYNAMICS CALVES INFECTED WITH ACUTE BRONCHOPNEUMONIA

* * *

According to the results of the studies found that the use of the collection of medicinal plants has a beneficial effect on the organism calves sick bronhopnevmoniej. It is proved that the level of blood indicators in the experimental group compared to the control group were significantly higher.

* * *

По результатам проведенных исследований выявлено, что применение сбора лекарственных растений оказывает благоприятное действие на организм телят, больных бронхопневмонией. Доказано, что уровень гематологических показателей в опытной группе сравнительно с контрольной группой были значительно выше.

УДК 619:61:33-002:636.7

Г.К. Омарбекова., К.К. Муралинов., Ж.К. Муралинова., А.К. Махмутов

Казахский национальный аграрный университет

ЛЕЧЕНИЕ АУТОИММУННОГО ДЕРМАТИТА КРУПНОГО РОГАТОГО СКОТА

В статье рассматриваются аспекты лечения аутоиммунного дерматита новым препаратом дерматоцитоглобулином, приведены полученные данные результатов исследования. Установлено, что физиологические показатели периферической крови у подопытных животных нормализуются на 14-21 сутки и в эти сроки происходит репарация кожного покрова у больных животных.

Ключевые слова: аутоиммунные заболевания, крупный рогатый скот, диагностика, лечение, дерматоцитоглобулин.

Введение

Аутоиммунные заболевания — это большая группа болезней, которые можно объединить на основании того, что в их развитии принимает участие агрессивно настроенная против своего же организма иммунная система [1, 2].